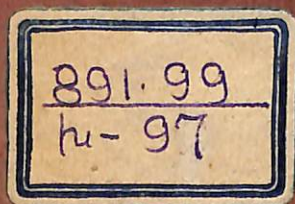
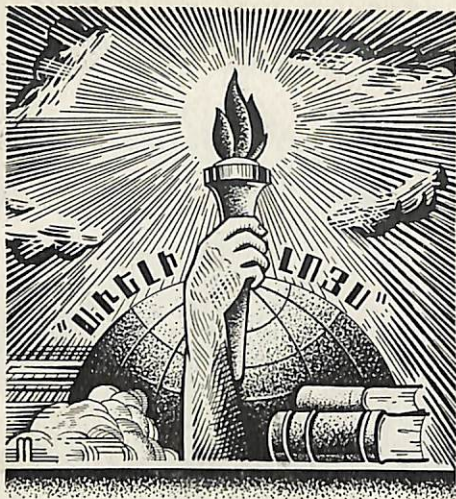

quadruplet

1908

DONATED TO THE
STATE LIBRARY OF ARMENIA

BY *Mrs. James W. W. W.*
CITY *Waltham Mass.*
U.S.A.

ԱՂՍՑ ՄԱՏԵՆԱՇՍՐ

Թիի 4

ՎԱՆԳՈՅԺ

ԿՈՒԺ ՄԻ ԶՈՒՐ

Ի Ի Ր

ԱՅՐԱԾ ՀԱՅՐԵՆԵԱՑ ՎԵՐԱՅ

ԿԸ ՍՐՍԿԷ

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿ

ՀՐԱՏԱՐԱԿԻԶ

Վ. Ե. Պ. ԶԱՐԳԱՐԵԱՆ ԵՂԱՐԲ

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐ. Ե. ՍԱՍՏՈՒՐԵԱՆ

1908

891:52

10-97

ար.

ԱԶԱՏ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐ

19 NOV 2011

թիվ 4

Վ Ա Ն Գ Ո Յ Ժ

Կ Ո Ւ Ժ Մ Ի Զ Ո Ւ Ր

Ի Ի Ր

Ա Յ Ր Ա Մ Հ Ա Յ Ր Ե Ն Ե Ա Ց Վ Ե Ր Ա Յ

Կ Ը Ս Ր Ս Կ Ե

Խ Ր Ի Մ Ե Ա Ն Հ Ա Յ Ր Ի Կ

Հ Ր Ա Տ Ա Ր Ա Կ Ի Ձ

Վ. Է. Պ. ԶԱՐԳԱՐԵԱՆ ԵՂԱՐԱՐ

Կ. Պ Ո Լ Ի Ս

Տ Պ Ա Դ Բ. Ե. Ա Ս Ս Տ Ո Ւ Ր Ե Ա Ն

1908

6454
38

ԱՌ ՄԵՐԱՐՈՅ ՍԻՐԵԼԻԳ ԻՄ
ԱԲՐԱՀԱՄ ՍՕԼԱԽԵԱՆ

ՄՏԵՐԻՄ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ

Վան վառուեցաւ, որ իմ եւ ին բնականունդ հայրե-
նիքն է. անուես մեր ազնիւ սիրսն եւս մեր կարեկեր սրսին
հետք վեսահար եղած է :

Այդ ֆաղափաւեր կրակին համար, որ անխնայ այրեց
լափեց մեր հայրենեաց կեանքը, ես մի կաթ ջուր պատրաս-
եցի, չէ քե ալրած ժողովուրդին մորմոքեալ սրսին ջուր տա-
լու մեզով՝ զի դորա համար գետեր եւ ծովեր պէտք են՝ այլ մի
միայն Վանայ դպրասանց աղբասիկ մանուկներուն ծառան
ու պապակը զովացնելու համար :

Սոյն իմ արատուաց մի կաթիլ ջուրը ձեր բարեսիրտ ազ-
նուութեան կը յանձնեմ, որ զայն ձեր օգնական ջանքիւ ա-
ռասացնեմ, այսինքն մամուլին տալով հոգայք տալու քան
պէտքը, որոյ դուզնալեայ արդիւնքն նուիրենք հետք մեր
հայրենեաց այն կարօտ մանուկներուն՝ որք այսօր անդադրոց,
անգիրք եւ անքուրք մնացին : Այս փոքրիկ բարոյական հացի
նկանակը մեք մատակարարեմք, զի մեր բաժինն է. իսկ հա-
նապազորդական հացն քողումք քող Աստուած հոգայ, ոչ
միայն տղայոց այլ եւ հարցն ու մարց : Ո՛հ, հայրերը չա-
ւորութեամբ քուտուացան եւ արդ անմխիբար դառնու-
թեամբ կը հեծնեն սան մեզ. զոնք զաւակներ մխիբարուն
դպրոցին տանարին մեզ : Շեն ֆաղափ մի վաճառանոցի խա-
նութեան փակուեցան, չքողումք որ դպրոցներն էլ փակուին,
մինչեւ յիշե Աստուած եւ այցելութիւն լինի տառապեալ ժո-
ղովուրդին :

ԽՐԻՍՏԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿ

25 Յունուար 1877

Վ Ա Ն Գ Ո Յ Ժ

ԿՈՒԺ ՄԻ ԶՈՒՐ

ԱՌ ԻՄ ԱՅՐԱԾ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

Եղէ ես որպէս բու յաւերակի :

ՍԱՆՄ. ՃԱ. 6 :

Ո՞ տայր ինձ, ո՞հ, գեղեցիկդ Վան, վասպուրական
աշխարհի զարդն ու պսակ, որ աւերակիդ աճիւ-
նացեալ մխիբին վերայ նստելով՝ արժանի լինէի զքեզ
և քո որդիքներդ ողբալ, ինչպէս ողբալուս Երեմիան,
որ լայր և կոծէր այրիամայր և գերեվարեալ Երուսա-
ղէմին վերայ :

Որդիքներդ գերեւ չը գնացին ի Բաբելոն, այլ նոյն
իսկ հայրենեաց երկրին ու գրկին մէջ աղքատու-
թեամբ ստրկացան ու գերեցան. հաց՝ որ նոցա կեան-
քըն էր, խլեցին զայն ու քանդեցին վաճառաշահու-
թեան ագարակն, և այժմ դու համակ որդիքներովդ
մնացիր նոթի և նուաղեալ :

Մի՛ լաք, դիեցիկ մանուկներ, մի՛ կոծէք, կա-
թընտու մայրեր, թէ հացն ու կաթ պակսեցաւ՝ մեր
երկնաւոր Հօր դուրս, որ ճնճուկներ կը հոգայ՝
զձեզ չի մոռնար. չուտ կանցնին ձեր սգոյ իրիկուն ու
դիչեր, և առաւօտ ուրախութիւն կողջունէք :

Պատահար քո՝ երկնից պատահար չէր, այլ նոյն իսկ քո երկրէն և քո մէջէն. հին դրացի քաղաքացիներդ դաւեցին զքեզ. նոքա՝ որ քեզ հետ կուտէին հայրենի սեղանէն, նոքա՝ որ քո ճակատին քրտանց վաստակով լիապէս կը յագենային, ո՛հ անխնայաբար ոտնակոխեցին բարելից հացի սեղանդ:

Այսուհետեւ զարդիւնս ձեռաց իւրեանց կերիցեն:

Ես գիտեմ, հաց՝ քո զօրութիւն և հոգին էր, և այն իսկ էր միայն որ յառաջադիմութեանդ զօրավիդ կը լինէր և դու կը քայլէիր այնչափ, որչափ մանուկ մի նոր ոտք ելած: Արդեօք տնակից եղբայրներդ նախանձեցա՞ն, հացն ու վաստակ ձեռքէդ կորզեցին, որպէս զի դու առ քաղցի ուժաթափիս, ոգիդ և ջիւղերդ թուլնան, ծունկերդ կթոտին, և այլ եւս չկարենաս յառաջադիմել դէպ ի յօսոյն ասպարէզ և լաւագոյն կեանք:

Բայց ի՞նչ էր քո դուզնաքեայ յառաջադիմութիւն, ես գիտեմ ու կը ճանաչեմ զքեզ. որդիքներուդ կէս մասն պանդխտութեան մէջ մաշելով կը մաշին, կէս մասն եւս այդք բիւր զրկանօք հանդերձ հազիւ կը հայթայթեն իւրեանց ապրուստն ու պարէն. միթէ առ ա՛յդ եւս մախացաւ երիցագոյն եղբայրդ և հին ու մուր քաղաքականութեան դատաստանով զլասաւ կա՞ր համարեց:

Եթէ այսպէ՛ս, արսո՛ս, նա քան զքեզ առաւել տուժեց ու չկրցաւ խորհրդով խելամոեւ, որ քո կարծեցեալ յառաջդիմութիւնդ երկրին ընդհանուր բարգաւաճման անխտրապէս շահ և օգտակար էր:

Եթէ յիրաւի՝ և իրապէս յառաջդիմութեանդ քայլերը հաստատուն և զօրաւոր էին, այդ իսկ մեծ շահ էր անշարժ և անաշխատ եղբօրդ. զի դու զայն եւս մղելով մղելով յառաջ կը տանէիր հետ քեզ, և իբրեւ երկու լծակից ամոններ հաւասար վաստակելով, հաւասար բաժնելով հայրենեաց ազարակին արդիւնքը, այնուհետեւ հաւասար կը վայելէիք ի փառս Օսմանեան կայսրութեան:

Ո՛վ տիրասէր և ժրաշան Հայ մշակներ, հայրենեաց ազարակին մէջ այն ինչ միամտութեամբ կաշխատէիք բեղմնաւոր հունձերով երկիրը բարեչէն պահել և տիրով յտեմարանը գանձով ու ցօրենով լեցնել, անտիրասէր ծառայակիցներ հրձիգ արարին ազարակն, խելաթափ եղեն ու չմտաբերեցին թէ այդ ոճիրն արքունի գանձուն և բոլոր հայրենակից ժողովրդոց հաւասար զեան է:

Ո՛վ չի գիտեր, որ երկրի մը բռնութենէն և զըրկանքէն միապէս կը զրկուի բնակիչ ժողովուրդը, և կը թշուառանան առհասարակ սովու և տառապանաց մէջ. Ղուրանի և Աւետարանի որդիքներն՝ երկու դասն ի միասին պիտի նստին ու լան, մէկ դասն արեւուն տակ և միւսն գիշերաւար լուսնին, հա՛ց հա՛ց աղաղակեն:

Միթէ նա որ յափշտակեց ընկերին հաց, նա կո՛չտ պիտի ուտէ: Ո՛չ, ո՛չ. զրկանաց ու յափշտակութեան հաց առաւօտէն մինչեւ իրիկուն չի տեւեր, շուտով կը սպառի. զի այն հացն է միայն արդար ու անսպառ՝ որ մարդոց ճակատին քրտանց՝ արդար վաստակն է:

ով որ առանց այս պայմանին հաց կուտէ աշխարհիս վրայ՝ պետական Աստուծոյն վճիռը կեղծանէ ։

Ձը գիտեմք քո մեղքն ի՞նչ էր , ո՛վ անգէն և հլու հնազանդ ժողովուրդ Վանայ , դու ոչ զէնք ունէիր և ոչ երբէք քրքոստացար տիրող գաւազանին դէմ . քո հաւատարմութեան չափ հինգ հարիւր տարի է , և քո զէնք միայն խօփն ու տրօր . արուեստ և վաճառականութիւն քո զբաղումն էր . և միթէ ա՛յս եղեւ հատուցումն քո հաւատարիմ հպատակութեան ։

Ի՞նչ խորհրդաւոր օր էր հրափորձութեանդ օր , ով անբախդ Վան . միթէ այն օր քեզ համար սե ծօր էր , երբ Թուրքաստանի պայծառ օր կսկսէր , երբ Բիւզանդիոնի Վոսիփոէն հրանօթներ կորոտային , և Օսմանեան միապետ ինքնակալ կայսր սահմանադրութիւն կը կնքէր . այն ուրախ օրերում , ո՛հ , մոլեգնութեան հուրն զքեզ լափեց , ծուխով ու մութով խեղդեց քո խնդրութեան ձայն և չունչ ։

Մինչդեռ մայրաքաղաքն իւր համայն գաւառներով հրավառութեան տօն կը կատարէր , դու հէք ապերջանիք Վան , քո տօն հրավառութիւն չէր . այլ ծախիչ ու համաճարակ կրակ մի , որ մի գիշերուան մէջ սպառեց զքեզ . այսր Բիւզանդիոնին մէջ պանդուխտ զաւակներդ երգոց ու նուագարանաց ձայներով կը պարէին , իսկ այդր բոցերուդ ճարճատիւն միայն կը լուէր , որոց հետ կը խառնուէր նաեւ թշուառ որդիքներուդ ողբ , կոծ , լացն ու աղաղակ ։

Ծոփն քեզ մօտ էր , ջրոց աղբիւրներ և վտակներ կը վազէին . կարաւմեռն էր , թանձր ձիւնի ճերմակ սաւանով պատած էիր , շէն քերդ ամէն հողակառոյց էին , մարդ կը զարմանայ , թէ որպիսի՞ դիւրութեամբ վառեց զքեզ կրակ ։

Այդ մի հրաշք է աշխարհի առաջ . ե՛րբ հուրն զհող վառեց , ո՛վ լսեց ու տեսաւ որ Վանայ շէնքերն հըրդեհէն վառին . թէ գիտէք՝ դո՛ւք պատմեցէք մեզ , ո՛հ հարիւրամեայ ծերունիք , դուք դեռ ողջ էք և կապրիք այսօր , վկայեցէք երկրիս դատաւորաց առաջ ։

Թուրքաստանի վերանորոգ սահմանադրութեան տօնին անշուշտ զո՞հ մի պէտք էր , և այն փառաւոր զո՞հ դու մատուցիր , ժողովուրդ Հայոց . բայց գիտցիր թէ կանխաւ քան զքեզ շատ զոհեր զոհուեցան այլ և այլ ժողովրդոց և պատերազմի դաշտերուն մէջ ։

Եթէ այլքն այնպէս դատեն , որ քո զոհն անարիւն և դուզնաքեայ էր , սակայն ես կասեմ քո զոհն արիւն և կեանք կազմող զօրութիւնն էր . ո՛հ , նշտրակով բոլոր մարմնոյդ երակները բացին . թոյլ տուին որ դու այնուհետեւ տակաւ տակաւ մեռանիս չարաչուք աղքատութեան մէջ . և քո երակահատներ չքմեղս լինելով՝ աշխարհի առաջ ձեռքերնին լուանան և ասեն . « Բաւեալ եմք մեք յարենէ դորա » ։

Ողորմի՛մ քեզ , ժողովուրդ Հայոց , ողորմի՛մ . արդեօք լաւագոյն չէ՛ր քեզ , որ միանգամ մեռնէիր և կնքուէր քո հանգստեան գերեզման և դու երթայիր դադարէիր առ հարս քո , քան թէ այսպէս ի գետին

Թախանալով արիննացամաք մեռնիս : Ո՛հ , մինչեւ երբ անսամ քեզ , որ ինքնազոհ մեռնիլ սորվիս . աշխարհ սորվեցաւ այդ դասը , իւր մրցանակն առաւ , դու դեռ անուս մանուկ մնացիր :

Քո բախտն և քո յատկական առաքինութիւն այդպէս է , որ դու այդ օրինակ մեռնիս . ուրեմն փառք տուր երկնից ու մխիթարուիր . դու եւս ելիր այն զբոսն արդարոյն պէս աւերակիդ աղբիւսին վերայ նստիր . ոչինչ տրտունջ կամ բարկութեան բան մի՛ խօսիր երկնից դէմ . ասա , « Կամք Տեառն օրհնեալ եղիցի . Տէր ետ և Տէր էառ » : Հանդուրժէ հարուածներուդ , թող այդ եւս քո անցեալ բիւրաւոր զոհեալութեան հետ խառնուի :

Գիտեմ , մխիթարութիւն և սխիտանք դառնացեալ սրտիդ խոցերն ու վէրքերը չեն բուժեր , զի խիստ անօրինակ և դժնդակ դէպք էր որ քեզ դիպեցաւ այս ժամանակին մէջ , զոր քաղաքակրթութեան դար կը կոչեմք , և այն յոսանից օրերը , երբ Օսմանեան կայսրութեան նոր թուականն կսկսէր և երկրին շինութեան հիմն կը դրուէր , ո՛հ , այն օրերը դու քանդուեցար :

Այո՛ , այն օրերը , երբ ժամանադիր օրէնք պարտք և իրաւունք կը քարոզէր , հաւասարութիւն կաւետէր , քո զրկանք և հարստահարութիւն աւելի եւս ծանրացաւ , երբ այլ և այլ կրօնի տարանջատ որդիքներն ձեռք ձեռքի տալով միազգութեան դաշնակցութիւն և ուխտ կը կնքուէր մայրաքաղաքին մէջ . Վանտոսպ ըմբոստացաւ յանկարծ , խլեց այս նոր դաշնակցութեան կապը , երիցադոյն եղբայր կրտսերին վերայ յառնելով կոպաններ զայն :

Միթէ նա հին օրտմութիւն ունէր սրտին մէջ , որ մոռցաւ ժամանակին վերահոռ տագնապն , չարար պատիւ խորհրդական ծերերուն՝ որ կայսերական քաղաքին խորհրդարանին մէջ գիշեր ու ցօրեկ երկրին խաղաղութեան համար կը հոգային կը խորհէին հնարից ելք մի գտնել , և ազատել երկիրը իւր վերահաս վտանգէն :

Ո՛վ Գուրա՞ն Գուրա՞ն , ես չեմ հաւատար այնպէս ինչպէս կը հաւատան ոմանք քո դպիրներէն , թէ դու քեզ հաւատացող որդիքներուն տիրապէս հրաման կուտաս որ Աւետարանի աղքատ որդիքներուն ձեռքէն հացը յափշտակեն , ստրուկ ճանչնան , կեանքէն զրկեն . եթէ մեռցնեն՝ այդ եւս զոհ և արդարութիւն համարին , միով բանիւ միշտ բռնաւորութեան գաւազանով ջախջախեն զիրենք :

Ես չգիտեմ թէ ջախջախելով ջախջախելով ինչ շահեցան քո որդիքները . Այդ հաշիւը տեսաւ կայսրութիւն և մեզ յայտնի է այսօր . որ Թուրքաստանի ժողովուրդ ամէն կրօնի ազգերը առ հասարակ ջախջախեցան քաղաքակրթութեան առաջ . սուտ է թէ ասեմ՝ օտարին ձեռք զմեզ ջախջախեց : Ո՛չ , ո՛չ , մեք զմեզ անդիտաբար ջախջախեցինք և արդ փչուր փչուր եղանք :

Քա՛ւ թէ թշնամադիր ոգւով կը դրեմ և կը խօսեմ , ես Թուրքաստանի աշխարհին մի Հայ զաւակն եմ , և ի մանկութենէ անտի երկրին յառաջադիմութեան միշտ սիրահար . հաւատարմութեան կնիք միշտ անեղծ պահեր եմ ճակատիւս վերայ . և առ այս վկայ կը կո-

չեմ հազար ութ հարիւր վաթսուն և երկու թուականը, յորում Կովկասի լեռանց վերայ քո փառք և քո ներողամիտ մեծանձնութիւն կը հրատարակէի :

Հինգ ամբողջ դար է որ Հայն հետ քեզ կապրի և երկրիդ արդիւնաբեր մշակութեան համար քո հաւատարիմ և լծատար եզն է . դու տեսա՞ր երբէք, որ Հայն ընդվզեցաւ իւր կենաց մէջ, կամ եղջիւր ածեց կարծրակուռ խարազանիդ դէմ, որով դու նորա թիկանց կաշին հարուածելով հարուածելով չերտ չերտ հանիր, տակաւին Հայն միշտ անմռունչ մնաց քո առաջ, քո լուծր միամտութեամբ կրեց և ոչ մի անգամ մտաբերեց որ թօթափէ իւր պարանոցէն, զի հետ քեզ հաւատարմութիւն ուխտեր է :

Նախատեսէ՛, նախատեսէ՛, ո՛վ Թուրքաստան, սուրն ու գանակ քաղաքակրթութեան պատենին մէջ դիր, գիտցիր եթէ ջանաս միշտ քո վաստակաւոր եզն իւր վարած ալօսին մէջ մորթել՝ ի՞նչ կը լինի այնուհետեւ քո շահն, ոչինչ, միայն միսն ու կաշին . և յայնժամ դու անագան ուրեմն կուշաբերիս . և աւա՛ղ, կը տեսնաս որ երկիրդ անմշակ մնացեր է, հացին ու գանձին ոռոյր կը տիրէ, երկրին զաւակներ քաղցած կը մնան : Ծանի՛ր ուրեմն ծանի՛ր, ալդ ժրագործ եզին չահաբեր արդիւնքը, փոխանակ աղաղուն պահելոյ՝ դարման տար ու պարարտ պահէ զայն, որ իւր ուժով կարենայ վարել քո խորհացեալ երկիրը :

Ո՛վ սուրբ հաւատարմութիւն, ո՛վ պայծառ աստղ, որ կը փայլիս Հայու ճակատին վրայ . չգիտեմ, քո պայման, քո չափ և քո սահման մինչեւ ո՞ւր է, և Հայն

իւր հաւատարմութեան վարձն ու պսակը ե՞րբ պիտի ընդունի : Եթէ այսպէս դու անվարձ անպսակ մնաս և մերթ ևս փոխանակ վարձուցդ ծանր ծանր հարստահարուիս, ուրեմն այդ քո առաքինութիւն ի զուր և ընդունայն է աշխարհիս առաջ :

Դու գիտե՞ս, ով հաւատարիմ ժողովուրդ Հայոց, մարդիկ և աղգեր կան, որ քո այնչափ հաւատարմութիւնդ կը ծաղրեն ու կը մեղադրեն զքեզ . երբ կը տեսնան որ խիստ անմռունչ և անզգայ կը լինիս հաւատարմութեանդ մէջ, մինչեւ անշունչ անբարբառ դիակ մի կը դառնաս դու, այնպէս որ պարկեշտութիւնդ կը նշաւակեն և կոխկռտելով կանցնին վերայէդ, և դու չես իմանար : Եթէ գռեհաց կա՛ւ ես դու աշխարհիս երես, ես էլ կը դատիմ զքեզ թէ այդչափ ստրկանաս և աղարտես մարդկութեան ազատ պատիւ :

Սակայն դուք մի վհատիք, Աւետարանի հարուածեալ որդիքներ . յոյս առ ու քաջալերուէ, ժողովուրդ Հայոց, երկհազար ամ է որ միշտ կը ջախջախուիս ու չես մեռնիր . Պարսիկ, Յոյն, Արաբացին և Կովկասեան բարբարոս աղգերը միշտ արշաւեցին ու քանդեցին քո հայրենիք . բայց դու անվկանդ՝ անյուսահատ տոկացող ոգի մի ունիս, որով կապրիս ու կը մնաս մինչեւ ցայսօր :

«Հաւատք քո կեցուցին զքեզ», ասաց Քրիստոս, ուրեմն հաւատա, որ երկնից Նախախնամութիւն արդար և բարերար է . քո սերմն ու արմատ պիտի պահէ այդ բնիկ հողին մէջ, որ քո հայրենատուր ժառանգութիւն է . ընդունայն կը ճգնին այն ձեռք, որ կաշխատին զքեզ արմատախիլ առնել :

Ելէ՛ք ուրեմն, մի՛ նստիք և յուսահատ ողբաք այդ ապաժոյժ աւերակաց լեռայ . ելէ՛ք, Վանեցիք, թաղեցէք այդ մեռելը, վրան կոթող մի կանգնեցէք ու գրեցէք այս յիշատակարանը . « ԱՍՏ ԹԱՂԵՑԱԻ ՎԱՆԵՑԻ ՇԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴՈՑ ԳԱՆՁՆ ՈՒ ԿԵԱՆՔ » :

Այդ անյարիր մեռելին սգոյ հանդէսը կատարելէն .ետոյ, ելէ՛ք դարձեալ առէք բահն ու բրիչ, հորդեցէք պեղեցէք ձեր աւերակները , դուք ձեզ համար ճարտարապետ եղիք, հիմը դրէք և շինեցէք ձեր աւերեալ տունն ու քաղաք . անցեալն էանց այլեւս չի դառնար . ձեր դատն և իրաւունք թէ մոռանան աշխարհիս դատաւորներ , թողէք յայնժամ թող Աստուած տեսնայ :

Ո՞ւմ կայք և ո՞ւմ կըսպասէք այժմիկ, ձեր արտասուահոս աչքը դէպ յերկինս դարձուցէք . « Օգնութիւն ձեզ ի Տեառնէ եկեսցէ » : Հայոց աշխարհի աւերակները շատ են, իւրաքանչիւր գաւառացին, քաղաքացին և գիւղացին թող իւր աւերակները չինէ, և դուք զձերն :

Գիտեմ չքաւորեցաւ ձեր ձեռք , ո՛հ , զոր այժմ կարկառելով այտի միայն հաց կը խնդրէք . գիտեմ, թէ քանի՞ գժուարին է կրկին կանգնել ձեր վաճառաշահութեան շէնքեր և նոր գրամագլուխ հաստատել , զոր երեսուն , յիսուն տարուան միջոց հազիւ ուրեմն հաստատած էիք :

Ձեզ ասեմ, ձեզ ասեմ, Վասպուրական երկրի գիւղական ժողովուրդք , ձեզ յորդոր կարգամ, ձեր ա-

ռաքինութեան ժամն է ահաւասիկ . Վան քաղաք ձեր նեղութեան ապաստանարան էր, դուք ամեն անձկութեան մէջ քաղաքացւոյ կը դիմէիք . իսկ այժմ նոքա ձեզ կը դիմեն, զի աշխարհիս շրջանն այսպէս կը դառնայ : Տուէք ուրեմն ինչ որ ունիք . փոխարինեցէք սիրով մինչեւ կազդուրի քաղաքացւոյն ուժը , գիտցէք ձեր թեւ ու թիկունք քաղաքացին է . հասէք յօգնութիւն , որ ձեր կենսական ուժը զօրանայ դարձեալ և իսպառ չը չլատի :

Իսկ դուք , անկեալ քաղաքացիք , դուք առաւել պէտք է ձեռն տաք միմեանց , որ ի միասին յոտին կանգնիք . ահաւասիկ է ձեր առաքինութեան ժամ , ընկերսիրութեան ժամ , Գրիստոնէական եղբայրսիրութեան ժամ , անձնանուէր բարեկամութեան ժամ , միաբան հոգևով ու շնչով գործելոյ ժամ , ճշմարտութիւնը բարձրաբարբառ խօսելոյ ժամ : Խօսեցէք, վկայեցէք , մի՛ երկնչիք , խօսեցէք ու հաւատացէք որ ճշմարտութիւն պիտի ազատէ զձեզ :

Միանգամ ելիք ու մտաք այդ խաչակրութեան ասպարէզը . դուք քրիստոնէութեան արժանաւոր որդիքներ կը լինիք, թէ անտրտունջ ողուով տանիք այդ խաչերը . կարդացէք պատմութիւն , յիշեցէք ձեր անմահ առաքինի նախնիքն ու պապերը , որոց գլխէն այդ անցքերը շատ անցան արիւնով ու մահով հանդերձ :

Թէ յիրաւի՛ ձեր արիական նախնեաց նմանող հաւաքատ որդիքներն էք, այս հրոյ ու սրոյ ժամանակին մէջ ցուցէք ձեր առաքինութեան հանդէսը, զօրացէք ու զօրացուցէք վհատած որդիները, նկուն մի՛ լինիք

փորձութեան առաջ՝ զի մարդուն կենաց ճանապարհ
այս աշխարհիս վերայ լի է դժնգակ փուշերով։ Առա-
քինիք միայն զայն կոխելով կանցնին, իսկ վատա-
սիրտներ կը լքանին։

Կոխեցէք և անցէք, ո՛վ աշխատաւոր եղինք, մի՛
թափառիք ու հեռանաք ձեր աւերակ ագարակէն,
ելէք դարձեալ զոյգ զոյգ լծուեցէք։ ձեր սամատիք
պինդ կապեցէք ընկերական սիրով, հեծելով փնջա-
լով վարեցէք ու պատռեցէք այդ տառապանաց ակօ-
սըն։ Ժիր մշակներ, գոգնոց կապեցէք, լի յուսով ցա-
նեցէք ձեր վաստակասէր քրտանց սերմն։ պահ մի
եւս սպասեցէք, զի ձմեռ է, ձիւն և սառնամանիք
ծածկեր են մեր աշխարհ։

Գարուն մօտ է, Հայոց աշխարհ, և պիտի գայ ծիծեռ-
նակ քեզ աւետիս տայ, թէ Թուրքիոյ աշխարհին երկունք
կանցնի և իւր վերածնութեան օրը հասած է, և դու տես
յայնժամ թէ ինչպէս այդ մոխրակոյտ ագարակն անդրէն
բողբոջելով կը կանաչի, և քո վերջին բարգաւաճ կը լինի
քան զառաջին։

Դու լոյս և արեւ կը սիրես, ժողովուրդ։ լոյս և արեւ
զքեզ պիտի վերածնին, քո հրայրեաց երկիր մարգագետին
կը դառնայ, լուսին ի վերուստ վերայդ անցնելով պիտի
զարմացմամբ հալի երբ տեսնայ, որ Արծրունեան աշխարհի
որդիքներ համակ արծուապէս նորափետուր զարդարուած են,
զոր բռնութիւն փետտեց որ լերկամարմին անպատանք մեռնին։

Կերպան և չուխայն և պէսպէս Ներսիսի զարդեր հանին
քեզմէ, ժողովուրդ, մի չուարիր թէ դու մերկ անպատապար
պիտի մնաս։ այդ քեզ թող մի բարի խրատ լինի, խելաբերէ

այսուհետեւ, կեանքիդ տնտեսութեան դասերդ լաւ սորվիր,
վաղուց մոռցած էիր, բարակաման կտաւներ կը հագնէիր,
յիշէ այժմիկ քո հաստ կտաւն ու խամաքին։

Շո՛ւտ արա, շուտ արա, հին կտաւագործութեան հորերդ
բաց, Հայոց տիկնայք, ճախրակ մանեցէք, թել հասուցէք,
և դուք այրեր, կտաւ գործեցէք, կարմիր կապոյտ ներկեցէք,
վա՛շ, ի՞նչ վախուչ է, եթէ դուք ձեր աշխատութեան պարզ
ձեռագործներ հագնիք որ շատ տոկուն է և շահաբեր, և
միանգամայն կը ջեռուցանէ ձեր բաց կուրծքեր և քրտնած
թիկունք։

Տէ՛ր ապաւէն մեր, զքեզ կը յիշեմք միայն մեր նեղու-
թեան մէջ, դու ես միակ անկեալ ժողովրդոց խնամակալ
հայր, ի՞նչ է մահկանացու մարդոյն գրիչ և լեզուն, որ կա-
րենայ մխիթարել քո վշտահար ժողովուրդդ, և ի՞նչ է մար-
դոյն ապիկար ձեռք, որ կարենայ բառնալ հարստահարեալ
զաւակներուդ բազմապատիկ աղէտները։ Բա՛րձ, Տէր, բա՛րձ,
այլեւս բաւական է քեզ՝ հաւատացող ժողովուրդին տառա-
պանք և Հայկայ տան աւերումն։ վերաչինէ մեր քանդուած
աշխարհ և մեր փլած տունը։ եթէ դու չը շինես՝ ի՞նչնիր
վաստակին շինողներ։

Տէր բարձրեալ և անարկու, դու կը հալիս և կը տեսնաս
երկնից պետական աթոռէդ, որ երբ ստրկացած ազգեր կու-
լան քո առաջ, ինչպէս կուլայ կարօտ մանուկ իւր ծնողաց
առաջ, աշխարհիս ազատ և հզօրացեալ ազգեր կայպանեն
ծաղր ու կատակ կառնեն զմեզ, երբ մեք մեր զրկանաց դա-
տաստան և իրաւունք միշտ քեզ կը թողումք գիտնալով որ
անօգնական ազգին՝ միակ ապաւէն և զօրութիւն դու ես։

Աստուած մարդասէր, մեր գթած Սամարացին դու ես,
մարդոց այս անխնայ դատաստանէն զմեզ ազատէ, որք

Նրիքովի ճանապարհի վերայ ինկած վիրաւորը կը տեսնան, և գիտեն իսկ, որ նա ինքնին անյարիր է, դարձեալ զանց կառնեն, մին կասէ, ի՞նչ շահ ունիմ ես որ ձէթ և գինի ածելով վէրքերդ պատեմ, և մըւոն՝ թէ ի՞նչ վարձ կուտաս, որ զքեզ բառնամ տանիմ մինչեւ ազատավայր պանդոկ, ուր դարման տանելով քեզ ողջնաս և նոր կեանք ստանաս աշխարհիս վերայ:

Այսպէս անկարեկիր են մարդիկ, ո՛վ Տէր, առանց պայմանի մեր վէրքերուն դեղ և դարման չեն դնէր, և առանց փրկանաց գին խնդրելոյ զմեզ չեն փրկէր, սորա համար Դաւիթ իւր ժողովուրդին խրատ կուտար. «Մի յուսայք յիշխանս որդիս մարդկան, զի ոչ գոյ ի փրկութիւն ի նոսա»:

Ես կը լուեմ, Տէր, թող այրած ժողովուրդին հեծեծանքն միայն առ քեզ հասնի, բայց ի՞նչպէս լուեմ. թէ լուեմ ես, Վասպուրականի քարեր կազաղակեն, երկու բիւր ժողովրդոց աչքովկայ են այս ճշգրիտ իրողութեան, թէ աշխարհիս իշխանութեան դատաւորներ այս վկայութիւն չընդունին, այնուհետեւ դատ և դատաստան քեզ կը մնայ, ո՛վ իրաւարար Տէր:

Մամո՛ւլ, մամո՛ւլ, որ քան զարծիւ արագաթեւ ես, ա՛ռ և տար մորմոքող սրտիս ցաւն ու հառաչանք և աչքիս աղէջուր կաթիլները, տար ցողէ այն իմ այրած Հայրենեաց փոշիացեալ աւերակներուն վերայ, ցողէ վառուած ու մրկած սեւ սիրտերուն վերայ:

Գիտե՛մ, գիտե՛մ, այս իմ հեռաւոր նժդեհութեան վայրէս զքեզ լալ միայն հերիք չէ, ո՛վ իմ բնականունդ Հայրենի՛ք, ո՛վ իմ խանձեալ խանձարուր. դա՛մ դա՛մ և քեզ հետ կական բառնամ, մոխրակուտիդ վերայ ողբանուէր նստելով զքեզ ողջագութելով լամ:

ԱԶԱՏ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

Սոյն չարքէն հրատարակուած են ցարդ՝

1. — Սեւ հողեր կամ յեփն գիւեր Արարաւ-
եան, քաւերգութիւն Պետրոս Դուրեանի 2
2. — Աւերակ (բանի յիշատակներ) Վահան
Թորովեց 1
3. — Ընդարձակ հայկական երգարան Ա. հասոր 3, 50
4. — Վանգոյժ Խրիմեան Հայրիկի 1, 50

Զարդարեան եղբայրներու գրատան մէջ մեծաքա-
նակ և փոքրաքանակ կը վաճառուին հետեւեալ ազատ
հրատարակութիւնները .

Փրկիչներ, քաւերգութիւն Առանձարի	6
Վոսի ծիծաղը (պատմութիւններ) »	12, 50
Կարմիր օրեր	6, 25
Փռութեան օճախ	8
Քրիզանթէմ, Մ. Պարսամեան	4
Վեղարաւոր Սասանան, Ե. Արմէն	1
Թիպարսը վեպ, Ա. Շիսանեան, 2 հասոր	15
Կարիպ ախպեր, »	5
Հայրենիքի զոհեր, վեպ	7, 50
Նեսա, քաւգ. Պուլկարեհեհե	2, 50
Թուրք քերորի օրերէն, Օ. Զիֆթե-Սարաֆ	1, 50
Զննաններ Կ. Բարդամեան	10
Մինաս Զեւագի մեծադիր պատկերը	2
Հայորդիները Ա. Եւ Բ. Շարֆ	5
» Գ. »	5
Լեւոն Ե. Լուսինեան, Կ. Բասմանեան	47, 50

Նաեւ մեծանուն վիպագիր Ռաֆֆի հետեւեալ երկերը .

Զալալեղին	6
Խենթը եւ Նալալեղսին	24
Սամուել	36
Դաւիթ բեկ	36
Կայծեր Ա. հասոր	24
» Բ. » եւ վերջ	36
Խաչագողի յիշատակարանը	24
Խամսայի մելիքութիւնները, Վարապաղի աստ- ղագէս	24
Ոսկի ափաղաղը	12

ՀԱՍՅԷ — Կ. Պոլիս Զաւահանգար 24—26

Զարդարեան գրատուն

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0343317

34971